

Bekämpning av jätteloka i Trafikverkets verksamhet

Jätteloka (*Heraacleum mantegazzianum*) Foto: Mostphotos (Hans Engbers)

Allmänt om jätteloka

- främmande invasiv art från Kaukasus
- växtsaften kan orsaka brännskador vid exponering
- blommor från juli till augusti
- höga täta bestånd som tränger ut annan växtlighet
- kraftig fröproduktion leder till snabb spridning
- påträffas främst i södra och mellersta Sverige
- ska bekämpas för att bevara den biologiska mångfalden

Jätteloka är en främmande art som etablerat sig i Sverige. Med sitt täta bestånd tränger den ut annan växtlighet. För att skydda människors hälsa och den biologiska mångfalden ska förekomst av jättelokan bekämpas. Växtens växtsaft kan orsaka svåra brännskador vilket förutsätter att försiktighetsåtgärder vidtas vid hantering.

Jätteloka

Jätteloka (*Heraacleum mantegazzianum*) är en flerårig örtväxt som tillhör familjen flockblomstriga växter. Den har avsiktligt förts in till Sverige och sprider sig mycket lätt. Växten är klassad som kraftigt invasiv vilket betyder att den är främmande och hotar vår inhemska biologiska mångfald.

Växten kan bli mellan 2 och 4 meter hög. Bladen kan bli upptill 3 meter långa och formar ett paraplyliknande bladverk med blomflockar som är 0,5 m breda. Den ihåliga stjälken är grov och kan bli så stor som 10 cm i diameter. Blommorna är vita och blommor i juli till augusti. Jätteloka sprider sig genom sina frön, en blomställning kan innehålla upp till 50 000 frön. Då fröproduktionen är stor sker spridningen av växten snabbt och andra växter konkurreras effektivt ut.

Jätteloka (*Heraacleum mantegazzianum*) Foto: Mostphotos (Paul Stout)

Mindre jättelokor vid banvall. Foto: Carol Birgersson

Jätteloka påträffas främst i södra och mellersta Sverige men kan även förekomma i Norrland. Växten har mycket små krav på jordmån och växer framförallt i fuktiga miljöer och återfinns längs vattendrag, våtmarker och stränder. Jättelokan kan även växa på torrare platser såsom längs vägkanter och banvallar.

Jättelokans spridning

Jätteloka sprids med hjälp av frön, dels i direkt närhet av växten men spridning sker även långväga med hjälp av exempelvis vind, vatten, jord (bland annat genom förflyttning av schaktmassor) och djur. För att förhindra spridning är det viktigt att jättelokan inte tillåts gå i frö. Detta eftersom en enda planta kan ge upphov till mer än 10 000 nya plantor under en växtsäsong. Frön från växten kan överleva i jorden upp till fem år och kan börja gro när förutsättningarna är som bäst.

Jättelokans effekter

Hälsoeffekt

I jättelokans växtsaft finns ämnet furokumariner som är särskilt skadlig då huden utsätts för solljus. Om man får växtsaft på sig och vistas i solen kan brännskador uppstå på huden vilka kan bli stora och mycket smärtsamma. Det irriterande ämnet som gör detta finns i hela växten och det kan räcka med att lätt röra vid blomman för att få symtom som liknar en brännskada. Besvären kan komma efter 1-2 dagars fördröjning och kvarstå i flera veckor. Huden kan även bli ärrbildad och mörkfärgad. Ämnet i växtsaften kan möjligen orsaka cancer och missbildningar i foster.

Ekologisk effekt

Jätteloka är en främmande art som förts in till Sverige från Kaukasus och som effektivt sprider sig i vår natur och hotar vår biologiska mångfald. Den växer i stora bestånd som överskuggar all annan vegetation och konkurrerar snabbt ut andra växter. Ett mildare klimat och ökat antal översvämningstillfällen i vattendrag gör att jätteloka snabbt kan sprida sig och bilda ett tätare bestånd. Jättelokan utsöndrar även ett toxiskt ämne som försvårar tillväxt av andra växter i dess närhet. Den biologiska mångfalden minskar därför kraftigt i miljöer som invaderas av jätteloka. När växten vissnat under vinterhalvåret lämnas marken fri från vegetation och områden längs vattendrag utsätts därför ofta för ökad erosion.

Hudskada av den typ som kan uppstå av växtsaft från jätteloka. Foto: Mostphotos (Vitaliy Parts)

Bekämpning av jätteloka

Jätteloka bekämpas i första hand genom frivilliga insatser. Länsstyrelse och kommuner kan med stöd i lagen (Jordbruksverkets föreskrifter SJVFS 1998:31) fatta regionala beslut om att jätteloka ska bekämpas, vilket då också gäller i Trafikverkets anläggning.

Jätteloka är en perenn som börjar växa tidigt på våren och därmed får ett tidigt försprång mot andra växter som konkurreras ut av dess jätteleblad. Bladen täcker marken på stora områden och tar ljus och näring i anspråk. För att nå framgång med bekämpningen bör denna påbörjas tidigt på växtsäsongen, redan i mars eller april, när växterna är små och pågå till slutet på sommaren. Först när växtdelarna har vissnat kan man anse att giftet har brutits ner. Uppföljning av bekämpningsinsatserna bör ske under minst fem år.

Metoder för bekämpning

Val av metod för bekämpning genomförs utifrån aktuella platsspecifika förutsättningar. Bekämpningen ska ske genom att i första hand tillämpa mekaniska metoder och i andra hand kemiska metoder. Den primära bekämpningen består i att förhindra spridning av fröer. Blomställningen bör därför tas bort innan den övergått till fröställning. Fröställningen bränns upp eller förstörs på annat sätt. Kompostering av jätteloka får inte ske. Förutom att förstöra blom- och fröställningar ska rötter förstöras för att förhindra spridning.

Mekanisk bekämpning

Oasvett vilken mekanisk bekämpningsmetod som används ska blom- och fröställningar samt rötter förstöras för att förhindra spridning.

Enskilda eller små plantor kan enklast bekämpas genom uppgrävning eller rotkapning. För att ta död på växten måste rötterna förstöras. Metoden är effektiv men tidskrävande varför den är lämplig på mindre bestånd. En effektiv metod för lite större plantor (0,2-0,5 meter) är att utföra slätter med lie, växterna dör inte, men hålls tillbaka tillfälligt. Slätter kan även utföras maskinellt med självgående aggregat. Att utföra slätter med manuell röjningssåg med roterande klinga är inte lämpligt till följd av risken att utsättas för växtens frätande växtsaft.

I områden där jätteloka dominerar växtligheten är jordbearbetning en bra metod. Denna metod lämpar sig bra på medelstora och stora plantor. Jordbearbetning kan utföras genom plöjning, eller med kultivator alternativt jordfräs. Metoden är dock inte lämplig på mark med värdefull vegetation.

Kemisk bekämpning

Kemisk bekämpning bör undvikas så långt det är möjligt. Vid vissa tillfällen kan det vara svårt att bekämpa växten mekaniskt och då kan till exempel kemisk bekämpning vara det enda alternativet. Dessa tillfällen kan vara då jätteloka växer i en besvärlig terräng såsom i branta sluttningar, stengårdsgårdar, träridåer eller skog. Den kemiska bekämpning sker genom avstrykning, stämpling eller besprutning och ska ske på våren då plantorna är små och upprepas senare under sommaren. Under den senare delen av växtsäsongen kan med fördel slätter kombineras med kemisk bekämpning.

Användning av kemiska bekämpningsmedel, är förbjudet i Trafikverkets verksamhet (TDOK 2010:310 Kemiska produkter – granskningskriterier och krav för Trafikverket). Undantagna användningsområden är dock bekämpning av jätteloka samt inom vegetationsregleringsprogrammet på banvallar. Innan användning ska det kemiska bekämpningsmedlet granskas av Trafikverket Kemikaliegranskningsfunktionen. Särskilda villkor för användningen som framgår av granskningsutlåtandet ska uppfyllas innan användning. Vid val av kemiskt bekämpningsmedel ska Miljöbalkens produktvalsprincip tillämpas.

Vid kemisk bekämpning genom besprutning krävs även en anmälan eller ansökan om tillstånd till miljökontoret för att sprida bekämpningsmedel (SFS 2014:425 om bekämpningsmedel). Bekämpningen ska ske i enlighet med Naturvårdsverkets föreskrift (NFS 2015:2) om spridning av kemiska bekämpningsmedel.

Arbetsmiljö

Vid hantering av jätteloka ska kontakt undvikas med växtens växtsaft. Erforderlig skyddsutrustning så som skyddskläder, skyddshandskar och ögonskydd/visir för att skydda ögon, ansikte och hud ska användas. Kontakt med skyddskläderns utsida och arbetsredskap efter utförda arbeten ska undvikas.

Första hjälpen om huden kommer i kontakt med växtsaften:

- tvätta med tvål och vatten
- skydda huden mot solljus under en vecka även om symptom saknas.
- vid behov kontakta läkare

Liknande växter

Jätteloka kan lätt förväxlas med andra flockblommiga örter såsom björnloka, strätta eller kvanne. Det som skiljer dem åt är främst att de andra växterna är betydligt mindre än jätteloka. Björnloka är den som är mest lik jätteloka. Skillnaden är att björnloka är mindre i alla delar och att blomflocken bara blir två till tre decimeter i diameter. Björnlokans blad är inte spretiga som jättelokan utan mer sammansatta vilket gör att de ser mindre ut.

Björnloka (*Heracleum sphondylium*)
Foto: Mostphotos (Gunn Storgårds)

Strätta (*Angelica sylvestris*)
Foto: Arne Anderberg, Naturhistoriska Riksmuseet.

Kvanne (*Angelica archangelica*)
Foto: Arne Anderberg, Naturhistoriska Riksmuseet.

Kontaktpersoner på Trafikverket

Projektledare på Underhåll ansvarar för att bekämpning genomförs vid behov i Underhålls verksamhet.

Trafikverkets miljösamordnare kan kontaktas vid frågor om bekämpning och bekämpningsmetod.

Susanna Ahlstedt,
susanna.ahlstedt@trafikverket.se
Telefon: 010-124 24 40

Mona Grahn,
mona.grahn@trafikverket.se
Telefon: 010-123 87 79

Mekbib Gebeyehu,
mekbib.gebeyehu@trafikverket.se
Telefon: 010-123 50 38

Referenser till denna skrift

- *Jätteloka rapport 2015:39*, Länsstyrelsen Skåne
- *Giftinformationscentralen*
- *Bekämpningsplan för jätteloka*, Bergslagen kommunaltekniks verksamhetsområde
- *The giant hogweed best practice manual*, Nielsen, C., H.P. Ravn, W. Nentwig and M. Wade (eds.), 2005.